

ПРАВОВА ГАРМОНІЗАЦІЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

У даній статті розкрито деякі проблемні аспекти, стан та подальшу необхідність адаптації чинного українського законодавства до законодавства ЄС, як вагомого чинника успішної реалізації європейських прагнень України, оскільки європейська інтеграція нашої держави є довгостроковим стратегічним орієнтиром.

Ключові слова: право, гармонізація, адаптація, законодавство, Україна, ЄС.

Постановка проблеми та її актуальність.

Дослідження особливостей зближення правової системи України із правом країн європейської співдружності слід розглядати як важливу складову зусиль у напрямку поступової інтеграції України до європейського політичного, економічного та правового простору.

Укладення Україною Угоди про партнерство і співробітництво з Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, а також ухвалення інших документів, які визначають правові засади співпраці між Євросоюзом та Україною, створили належні передумови для гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом (далі – УПС) приділяє особливу увагу гармонізації законодавства України із законодавством Співтовариства, розглядаючи гармонізацію як важливу умову зміцнення економічних зв'язків між сторонами (ст. 51.1), створення однакових правових умов для суб'єктів співробітництва між Україною та ЄС. Про це свідчать і положення ст. 51.2 УПС, з яких випливає, що цей процес має забезпечити «приблизну адекватність законів» [6].

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми.

Значна кількість науковців займаються проблемами правової гармонізації, серед них, насамперед, слід відмітити таких учених, як В. Костицький, Л. Луць, В. Муравйов, Ю. Шемшученко.

Метою даної статті є аналіз проблемних аспектів та стану адаптації чинного українського законодавства до законодавства ЄС, а також обґрунтування необхідності подальшої його гармонізації.

Виклад основного матеріалу. Стратегія щодо ЄС передбачає адаптацію законодавства України до законодавства ЄС шляхом реформування та поступового приведення її правової системи у відповідність з європейськими стандартами. Важливим чинником реформування цієї

системи є участь України у конвенціях Ради Європи, які встановлюють однакові для цієї організації та ЄС стандарти. Окрім цього, правовий механізм взаємодії Ради Європи та України має включати в себе: визначення правових засобів взаємодії правових систем Ради Європи та України (окрім конвенцій це також рекомендації та резолюції), створення нормативно-правової бази щодо впровадження правових актів Ради Європи, створення механізму реалізації їхніх положень у юридичній практиці України; узгодження змісту джерел права з правовими стандартами Ради Європи; загальне визнання принципів і норм міжнародного права: верховенства права Ради Європи в разі виникнення колізій; взаємопов'язаності та взаємодоповнюваності права Ради Європи та України; співробітництва, добросовісного виконання зобов'язань перед Радою Європи, захисту прав людини [1].

Необхідною умовою належного функціонування правового механізму взаємодії правових систем Ради Європи, Євросоюзу та України є фіксація основних його положень у Конституції та спеціальних законах України, визначення в них співвідношення міжнародного універсального права, права Ради Європи, Євросоюзу та України. Така концепція має охопити інституційну (законодавчі, виконавчі, судові, контрольно-наглядові органи), функційну та нормативну частини правової системи України загалом [4].

Здійснюючи гармонізацію, Україна повинна враховувати те, що цей процес має, як правило, односторонній характер, оскільки при цьому не йдеться про взаємні кроки з обох сторін щодо узгодження своїх правових норм, а тільки про зміни в українському законодавстві з метою його гармонізації з нормами права ЄС. Україна фактично не може впливати на процес нормотворення в системі Євросоюзу. Багато невизначеностей існує й стосовно встановлення точного змісту

актів Євросоюзу, з якими потрібно гармонізувати українське законодавство.

Ефективність правової інтеграції багато в чому залежить від заходів і способів, які використовуються державами на різних стадіях правової інтеграції. До них вона відносить, зокрема, створення демократичних засад розвитку суспільства, формування правової держави, реформування інституційної та нормативної частин правової системи суспільства, формування правової свідомості населення відповідно до основних засад європейського права.

Уніфікація є ще одним способом правової інтеграції права та законодавства. Уніфікація ж законодавства має трактуватися як процес зближення законодавства шляхом встановлення чи запровадження в національні правові системи однакових норм права. Уніфікація права (законодавства) – це процес впровадження в національні правові системи єдиних юридичних норм з метою зближення цих правових систем або створення на їх основі спільної міжнародної правової системи. Загальним засобом проведення уніфікації права (законодавства) є міжнародно-правові конвенції, в яких формується нормативні приписи, що підлягають впровадженню у національні правові системи в незмінному вигляді.

Таким чином, гармонізація і уніфікація є основними способами правової інтеграції, однак вони відрізняються як за юридичною формою вирішення поставлених перед ними завдань, так і за своїми результатами. Під час гармонізації відбувається зближення права та законодавства, усунення суперечностей, колізій, а під час уніфікації відбувається впровадження єдиних норм до різних національних правових систем. Адекватне застосування цих понять матиме безпосередній вплив на досконалість правового механізму взаємодії [3].

Інтеграцію України до Європейського Союзу проголошено пріоритетним напрямом зовнішньополітичного курсу держави. Основи зовнішньої політики України, механізм і тактику втілення її європейського вектору визначає низка документів, зокрема: Конституція України (ст. 18); Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року, яка підкреслює, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах»; Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС), підписана 16 червня 1994 р.; Стратегія інтеграції України до ЄС, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98; Програма інтеграції

України до ЄС, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072/2000 та вистраждана українським народом Угода про асоціацію від 21.03.2014 р. та 27.06.2014 р. [7].

Ключовим елементом успішної євроінтеграції України є досягнення певного рівня узгодженості українського законодавства із правовими нормами ЄС. Зближення законодавства України із сучасною європейською системою права забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в рамках Євросоюзу і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян. Експерти дійшли висновку, що від угоди виграють споживачі, які отримують доступ до кращих товарів і послуг. Сприятиме підвищенню рівня, що склався у державах-членах ЄС, а також створить необхідні передумови для отримання Україною статусу повноправного члена ЄС.

Реалії сьогодення зумовлюють істотне зростання значущості юридичної науки. Теоретичне обґрунтування стає обов'язковою умовою ефективності державних рішень, наука все більше набуває рис інституту, покликаним якого є забезпечення сталого розвитку суспільства, добробуту та соціального прогресу.

В Україні активна роль правової науки, усіх її складових – як фундаментальних, так і галузевих та прикладних – зумовлена процесами становлення демократичної, соціальної, правової держави, завданнями національної правової системи, яка б відповідала стандартам верховенства права, забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина.

Якісно нові проблеми перед вітчизняними правознавцями ставить затверджена Законом України від 27 листопада 2003 р. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, яка визначає механізм досягнення Україною відповідності критеріям набуття членства в Європейському Союзі, що включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій, необхідних для ефективного правотворення та правозастосування [1].

Для входження України в правовий простір Європейської спільноти необхідно прийняти нові або внести відповідні зміни до багатьох законів та інших нормативно – правових актів, що регулюють відносини в різних сферах життєдіяльності нашого суспільства. Це означає, що все законодавство України повинне бути модифіковане відповідно до міжнародних принципів і стандартів, наближене до права ЄС, РС, Організації з безпеки і співробітниц-

тва в Європі та інших європейських організацій. На певному етапі свого розвитку, в Україні відбулося усвідомлення того, що, крім позитивних результатів у процесі її інтеграції до ЄС, є багато упущень та недоліків: наявність корупції, повільні темпи реформ, їх недостатня координованість із завданнями європейської інтеграції, невідповідність розвитку демократичних інститутів і стану громадянського суспільства сучасним вимогам тощо. Прийшло осмислення, що цей процес потребує критичного узагальнення зробленого і подальших наукових рекомендацій у світлі сучасних європейських вимог.

Адаптація законодавства України передбачає реформування її правової системи та поступове приведення у відповідність з європейськими стандартами і охоплює приватне, митне, трудове, фінансове, податкове законодавство, законодавство про інтелектуальну власність, охорону праці, охорону життя та здоров'я, навколишнє природне середовище, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, транспорт, а також інші галузі. Термін «адаптація законодавства України до законодавства ЄС» не має в Україні ні нормативного, ні наукового обґрунтування; у праві ЄС вживається термін «апроксимація» (зближення). Під апроксимацією законодавства розуміється запровадження в Україні конкретних стандартів, що діють в усіх державах-членах ЄС на підставі «вторинного законодавства» ЄС – директив та регламентів.

Чи достатньо обмежуватися апроксимацією законодавства України до законодавства ЄС та ще й силами виконавчої влади, як це передбачено Законом України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»? Уявляється, що ні. Програмувати потрібно становлення в Україні правової системи європейського зразка – не тільки заради гарантування несуперечності її з правом ЄС, а й задля укорінення у народну свідомість неминучих цінностей: свободи, демократії, справедливості, ринкової економіки, правової держави, вироблення належної поваги до права, визнання його справжньої соціальної цінності, насамперед як ефективного засобу реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, інструмента динамічного суспільного прогресу. Зазначене потребує реформування не тільки «законодавства», а й усіх складових її правової системи: правотворчості, правозастосування, правової культури, правосвідомості тощо. Адже правова система ЄС тільки доповнює національні правові системи

держав – членів, а безпосереднє регулювання суспільних відносин в ЄС застосовується лише там, де це вкрай необхідно [9].

І все ж, йдучи до Європи і наближаючись до правових систем романо-германського типу, український народ має зберігати національну прогресивну традицію, підтримувати її безперервність. Для цього він мусить пам'ятати, що європейське право пишеться в Брюсселі і Страсбурзі, і Україна не стільки в нього зможе привносити, скільки змушена сприймати. Стандартизація правових систем європейських держав здатна привести до стирання граней між правовими системами і правовими сім'ями правових систем, до їх поступового відмовлення від багатьох національних особливостей. Проте реформування правової системи України за європейськими стандартами, що визначені документами ОБСЄ, Ради Європи та Європейського Союзу, а також з врахуванням національно – правової практики країн континентальної Європи, повинне відбуватися лише тією мірою і настільки, це необхідно для статусу повноправного члена цих співтовариств. Якщо правова система України стане повноцінною складовою частиною європейського правового простору як середовища формування єдиного європейського права і водночас збереже свою самобутність та здатність запобігати некерованим конфліктам – це буде означати входження її у сім'ю правових систем романо-германського типу на правах її східноєвропейського різновиду.

Розгляд цієї проблеми науковцями зумовлений, по-перше, дозріванням необхідності узагальненого науково-теоретичного аналізу і, по-друге, практичною важливістю визначення українським народом орієнтації подальшого розвитку [2]. Формування правового поля держави є тривалим соціальним процесом, що органічно пов'язаний зі змінами у всіх інших сферах життя суспільства. Штучно прискорити цей процес неможливо, але потрібно створити йому режим найбільшого сприяння. Більш ефективному процесові наближення правового поля держави до стандартів права ЄС, а також створенню єдиної, цілісної системи законодавства України сприятиме комплексне втілення низки заходів, серед яких: розробка т.зв. «гармонограм» - графіків роботи з гармонізації законодавства для окремих галузей права; прийняття необхідних кодексів; видання Україною «Білої Книги», зустрічної ЄС; створення українсько-європейського глосарію юридичної термінології; підготовка фахівців з європейського права, лінгвістів, активне залучення іноземних експертів та максимальне використан-

ня технічної допомоги ЄС щодо адаптації законодавства (п. 3 ст. 51 УПС); поглиблення співпраці з міжнародними організаціями (ООН, РЄ, ОБСЄ, ЦЄІ) [6].

Безумовно, процес адаптації законодавства вимагає посилення аналітичної складової. Цьому сприятиме максимальне використання потенціалу науково-дослідних інституцій та неурядових аналітичних центрів. Органи державної влади повинні співпрацювати з «мозковими центрами» для отримання допомоги при вирішенні суперечливих питань, розробки практичних рекомендацій з урахуванням інтересів та особливостей України, прийнятті рішень серйозної політичної природи та ін. Прикладом такої співпраці є ефективне функціонування Комітету з питань європейської інтеграції польського Сейму.

Успіх курсу України на повномасштабну європейську інтеграцію залежатиме не тільки від послідовності, ефективності та повноти реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка є основою відносин між сторонами, але й від послідовних незворотних кроків з боку керівництва нашої держави. На динаміку інтеграції України до ЄС істотно впливатимуть розширення ЄС та реформування його інституцій. Інтеграція до ЄС об'єктивно вимагає від України енергійних кроків із впровадження ефективно діючих демократичних процедур, динамічного розвитку інститутів громадянського суспільства, зміцнення гарантій свободи особистості та свободи слова. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечувати стабільність законодавства України, ефективність та прогнозованість його впровадження, наближати його до законодавства ЄС. Ратифікація Угоди про асоціацію з ЄС – історична для України подія і «народження нової європейської держави». Після ратифікації жодна зовнішня чи внутрішня сила не зможе вплинути на європейський курс України, на впровадження реформ [8].

Висновки. Отже, адаптація чинного українського законодавства до законодавства ЄС – обов'язковий чинник успішної реалізації європейських прагнень України. Розуміння важливості та складності цього процесу, конструктивна співпраця всіх гілок влади, вдале застосування підходів та методів до багатогранності європейського правового поля, а також врахування досвіду асоційованих країн ЄС дасть позитивний результат. Європейська інтеграція

передбачає цілеспрямоване здійснення урядом та парламентом України цілого ряду кроків щодо впровадження європейських стандартів в усіх сферах суспільного і державного життя. Разом з тим, варто належно усвідомлювати, що нинішній стан євроінтеграційних процесів вимагає не тільки чітких, але й більш енергійних кроків керівництвом української держави, які пов'язані, перш за все, з ефективним проведенням реформ в Україні, не в далекій чи ближній перспективі, а вже сьогодні і негайно.

Література

1. *Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-III // Урядовий кур'єр.* – 2004. – 20 квітня.
2. *Костицький В.* Проблеми європейської інтеграції України / В. Костицький // *Малий і середній бізнес.* – 2007. – № 1. – С. 9, 12.
3. *Луць Л.* Основні заходи та способи європейської правової інтеграції / Л. Луць // *Право України.* – 2002. – № 5. – С. 146.
4. *Луць Л.* Формування правового механізму взаємодії України з Радою Європи та Євросоюзом / Л. Луць // *Віче.* – Вип. 7-8. – 2006. – С. 54-55.
5. *Муравйов В.* Гармонізація законодавства як феномен європейської інтеграції / В. Муравйов // *Український правовий часопис.* – 2003. – № 2 (7). – С. 3-9.
6. *Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами членами // Офіційний вісник України.* – 2006. – № 24. – С. 203.
7. *Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс].* – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535.
8. *Про ратифікацію Угоди про асоціацію України з Європейським союзом: Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>
9. *Шемшученко Ю.* Теоретичні проблеми гармонізації законодавства України з європейським правом / Ю. Шемшученко // *Вісник Академії правових наук.* – 2004. – Вип. 3(38). – С. 108-109.

О. Н. Чабак

Правовая гармонизация как ключевая составляющая евроинтеграции Украины.

В данной статье раскрыты некоторые аспекты проблемы адаптации действующего украинского законодательства и законодательства ЕС, как обязательного предисловия успешной реализации европейских намерений Украины. Европейская интеграция Украины является долгосрочным стратегическим ориентиром.

Ключевые слова: право, гармонизация, адаптация, законодательство, Украина, ЕС.

O. Chabak

Legal harmonization as a key part of European integration of Ukraine.

In this article are revealed some aspects of adaptation of the contemporary Ukrainian legislation and EU legislation as a necessary foreword of successful realization of European intentions of Ukraine. Ukrainian's European integration is a long term strategic goal.

Key words: law, harmonization, adaptation, legislation, Ukraine, the EU.